

Paul Dujardin: “Mohammed is de eerste naam die hier geboren wordt, het is al lang geen Jos of Jef meer.”

GEBOREN & GETOGEN

DOOR STEVEN GRAAUWMANS & FOTO'S ANN VAN WESEMAEL

“BRUSSEL IS ZO KOSMOPOLITISCH”

Paul Dujardin leidt al sinds 2002 kunstencentrum Bozar. Hij is geboren in Elsene, getogen in Schaarbeek en voelt zich nu als een vis in het woelige water van Sint-Joost-Ten-Node.

Wanneer Paul Dujardin over Brussel spreekt, gaat het over Europa en bij uitbreiding de hele planeet. Hij steekt direct van wal, over de tentoonstelling die nu loopt. “*We-Traders. Ruil crisis voor stad* is eigenlijk geen echte tentoonstelling. We-Traders is een project van het Goethe-instituut, dat ondertussen al in zes Europese steden plaatsvond. Het is een zoektocht naar de manier waarop kunstenaars in een stad projecten realiseren die mogelijke oplossingen kunnen geven aan de crisis. Zonder in conflict te komen met de politiek en vertrekkend vanuit buurtwerkingen. Het is ongelooflijk hoeveel mooie alternatieven er ontstaan op plekken in de stad die de overheid niet meer bereikt, en waar het weefsel verdwijnt wegens de crisis. In Brussel hebben we zo een dertigtal initiatieven ontdekt.” Bozar is niet enkel bezig met het maken van tentoonstellingen en het organiseren van concerten. Dujardin vertelt hoe Bozar als kunstenuitbouwplek helemaal ingebed is in de stad. “Wij zijn als cultuurorganisatie een acteur binnen de stad.”

DE VERBODEN STAD

Dujardin: “Sint-Joost-Ten-Node, waar ik woon, is objectief de armste maar de meest kosmopolitische gemeente van Bel-

gië. En dat op slechts één vierkante kilometer, dat is net zo groot als de Verboden Stad in Peking, waar enkel een keizer en zijn hofhouding kon wonen. In Sint-Joost leven een kleine 100.000 mensen en er worden maar liefst 153 talen gesproken. Dat is een fantastische menselijke ervaring. We beseffen niet hoe kosmopolitisch Brussel is. De densiteit van deze stad is immens. Mohammed is de eerste naam die hier geboren wordt, het is al lang geen Jos of Jef meer.”

“Brussel lijkt op een Amerikaanse *downtown* stad - het centrum is arm, en de periferie is eerder voor de rijkere klasse. In tegenstelling tot bijvoorbeeld het centrum van Parijs, dat is elitair en exclusief. Ook Londen is geen succes van integratie. *The City*, dat is Bokrijk geworden, voor toeristen. Het echte Londen zijn de *suburbs*, het echte Brussel zie je binnen de vijfhoek. Doordat Brussel ook de Europese hoofdstad is, verandert er veel en wordt het steeds duurder. De Matonge-wijk ziet daar erg van af. Je had vroeger een enorme diversiteit in Elsene die nu wordt weggedrongen tussen het Luxemburg-station en de Elsense en de Waverse steenweg.”

GLOBAL ARTISTS

Een Museum voor Hedendaagse Kunst, het moet niet, het mag. Dujardin: “Natuurlijk heeft een stad plekken nodig voor

hedendaagse creatie. En wij, Bozar samen met alle andere grote cultuurinstellingen, zijn de sluiswachters. Maar jonge kunstenaars hebben ons niet echt nodig. Er zijn in Brussel heel wat coöperatieven van kunstenaars die een commerciële ruimte huren en daar hun ding doen. Dat is voor mij even belangrijk als de gevestigde waarden. En in Brussel zie je zo steeds meer plekken ontstaan. Beat Streuli, de Zwitserse kunstenaar, heeft zijn atelier in Sint-Jans-Molenbeek. Pascale Marthine Tayou is een Kameroens beeldhouwer, installatie- en videokunstenaar die in Gent en Douala woont en werkt en die binnenkort in Bozar exposeert. Dat zijn mensen die hier leven en werken, die zijn global.” Dujardin: “Ik heb nooit de indruk gehad – het zou zeer arrogant zijn – dat we geen Museum voor Hedendaagse Kunst nodig hebben. Met zo’n museum wordt het natuurlijk gemakkelijker om stukken uit te wisselen en dan hier en daar toptentoonstellingen te maken. Bozar heeft geen vaste collectie die we kunnen uitlenen, we hebben dus een *knowledge* van ideeën moeten opbouwen. Het is door die ideeën dat we vandaag het verschil maken. Voor de tentoonstellingen, *Faces Now*, *Faces Then* en *Het Rijk van de Sultan*, die nog lopen tot respectievelijk 17 en 31 mei, hebben we een 100-tal musea wereldwijd aangeschreven.”

ART CHAMPIONS LEAGUE

Bozar wil zich inbedden in het verhaal van Europa dat ook het verhaal van Brussel is. Dujardin: “Bozar is een kunstencentrum die exclusief is in zijn kwaliteit en inclusief in zijn diversiteit van publiek. En we zitten op een goede plek, centraal in Europa, met een heel vlotte mobiliteit naar de rest van de wereld. In totaal werkt Bozar met zo’n 350 instellingen samen – binnen Europa en de wereld, maar even goed lokaal. Het is zoals een voetbalploeg. Je kan slechts in de Champions League raken, wanneer je lokaal goed speelt. Het is heel belangrijk dat we samenwerken met Kunstenfestivaldesarts, met Performatik, met Parts, Wiels, het Kaaitheater, het Théâtre National,... Wij willen debatteren met de andere stakeholders want wij zijn geen specialisten van alles. Daarom hebben we die partners, de ULB, Eric Corijn van de VUB, de KVS, PassaPorta, iMinds in Vlaanderen, enzovoort. Het gaat niet anders, de wereld is veranderd. Toen ik student was aan de VUB had je een bipolaire wereld – je kon kiezen tussen of de Sovjet-Unie of het kapitalisme. Nu hebben we de Erasmus-generatie die de hele wereld kent en verkent. En het is niet op de universiteit dat je leert samenwerken. Een student van 18, dat is al te laat. En als het te laat is, zie je zaken zoals Palestina en Israël, waar samenwerking wel heel erg ver te zoeken is. Op vier jaar in de crèche, daar leert men samenwerken. En daarna op de school. Onderwijs is heel belangrijk in de stad, maar de meeste politici zijn niet visionair. Dus de beste scholen zijn volgens mij de private scholen. Zo heb ik indertijd mee een Steiner-school opgericht, in Anderlecht, een Brussels project. Het zijn die private scholen die de culturele diversiteit het best hebben geïntegreerd. De meeste Brusselse scholen zijn in het algemeen veel te elitair opgesplitst: katholiek, vrijzinnig, Frans of Nederlandstalig, elitescholen, atheneum,... Onderwijs blijft een pijnpunt in Brussel.”

ELITAIR VERSUS POPULAIR

Dujardin: “Ik stel me niet de vraag: zijn we bezig voor Walen of Vlamingen? Nee, wij werken voor de hele gemeenschap.

Wij respecteren de culturele diversiteit door bijvoorbeeld de taal te laten bestaan. Geen dubbing in Bozar. Wij geven en laten de verschillende talen hun plaats. Mijn grootste ambitie met cultuur is dat het exclusief is, maar het moet toegankelijk zijn voor iedereen. Kunst en cultuur zijn niet elitair! Bozar moet ‘populair’ zijn zonder populistisch te worden, met kwaliteit en uitgesproken keuzes. Wij organiseren in Bozar soms ook feesten – zo hadden we op een dag een Suikerfeest met de Turkse vrijzinnigen en dezelfde dag iets rond Armenië. Ik had nooit gedacht had dat we zulke zaken samen konden doen, binnen één huis.”

Het algemene plaatje, maar ook de details en de cijfers. Dujardin kent zijn geschie-

“Wij zijn als cultuurorganisatie een acteur binnen de stad”

denis. “De humanist Erasmus is verschillende keren in Brussel geweest. Hij kreeg de pest maar kon zich via geneeskrachtige planten uit zijn tuin genezen. En hij schrijft in de 16de eeuw al over de diversiteit van Brussel – over mensen die samenleven en verschillende religies belijden of zelfs niet geloven. Ja, hij kwam uit het vissersdorp Rotterdam, hé, Brussel dat was een internationale stad. De beste ateliers van de stad waren hier vlakbij. Rogier van der Weyden had zijn atelier een beetje verderop met tien man die voor hem werkte, dat waren kmo’s van de cultuur-industrie.”

Paul Dujardin is een spraakwaterval met een mening, zoals over de openbare ruimte. “Ik wil volgend jaar een festival doen waar ik ‘de publieke ruimte van het publieke debat’ wil tonen – het Taksimplein in Istanboel, Maidanplein in Kiev, het Tahrirplein in Caïro. Meer en meer wordt die *common ground* in steden gepri-vatiseerd, en dat is een probleem. Beveiliging, *shopping malls*,... men begint de ‘mens’ uit te sluiten. En dan staan er over-

al veiligheidsmensen, die dan zeggen: *gij zijt wat marginaal aan uwe kop*. Wel? dan mag je niet meer binnen. Hoe gaan die publieke diensten en voorzieningen in de stad veranderen door privatiseringen? Dat is een zeer groot gevaar voor de toekomst van onze steden. *Freedom of speech* is de basis van de Europese cultuur. Maar gewoon omdat je anders gekleed of geaard bent, ben je abnormaal. Het gevoel van vrijheid in een stedelijke omgeving gaat erop achteruit.”

KUNSTTOP

Door de migratiepolitiek is Afrika een prioriteit voor Bozar. “Wij hebben een bijzondere relatie met Afrika door ons verleden. Er zijn 26 miljoen Europeanen van Afrikaanse origine. Bozar is al meer dan zeven jaar bezig rond Afrika via een gestructureerde mapping. Wat is Afrika in Europa? Wat gebeurt er vandaag in die Afrikaanse landen en hoofdsteden? Wat zien we in de Afrikaanse landen op gebied van migratie, dans, film? Dat onderzoek gebeurt allemaal in de backoffice en af en toe zie je dan wel onze tentoonstellingen, maar wij zullen steeds vertrekken vanuit een diepgaander onderzoek. En die resultaten willen we graag laten horen en erover debatteren.” Als Europa ergens een top organiseert, blijven ze bij Bozar niet bij de pakken zitten en regelen ze hun eigen Europese Bozar-top.

Het is atypisch binnen de kunstensector, maar Bozar wil niet enkel verticaal werken. “We brengen niet gewoon een Afrikaans koor of een theatergezelschap of een Afrikaanse film. Wij bekijken het ook horizontaal: wat gaat er in Afrika om, op welke manier zijn kunstenaars een alternatief voor de crisis in Afrika? Hoe zijn zij bezig met urban planning?”

Het is 19.30 uur, Dujardin moet naar een volgende afspraak. Maar hij kan niet stoppen, een passionele Brusselaar. “Loop nog even mee”, zegt hij. We steken de straat over. Bozar loopt vol voor een concert. Hij laat me nog enkele kunstwerken en de resultaten van de ‘niet-expo’ *We-Traders* zien. En hij verdwijnt in de massa die hier komt genieten. Bozar beweegt Brussel en Dujardin beweegt Bozar. **www.bozar.be**